

PRÁVNICKÁ PRÁCE O UČENÍ PETRA CHELČICKÉHO

Současná vědecká tvorba v teorii státu a práva se při malém počtu pracovníků a při potřebě jejich mimořádného pracovního soustředění na problémy dneška jen velmi zřídka obírá dějinami politických nauk, ačkoliv jde o obor svrchovaně významný a u nás velmi zanedbaný. Je proto každý pokus na tomto poli velmi vítán, v první řadě jistě i od historiků státu a práva, kterým mohou být monografie z dějin právních a politických nauk podstatnou pracovní oporou, zejména týkající-li se revolučních období, důležitých pro další vývoj státu a práva.

Profesor Radim Foustka si vybral jako předmět svého studia významnou osobnost husitské revoluce, Petra Chelčického, jehož učení o státě, státním zřízení i právu platném ve feudální společnosti rozebírá v nepřilíh rozsáhlé, avšak hutné knížce. (Radim Foustka, *Petra Chelčického názory na stát a právo*, *Acta universitatis Carolinae, Iuridica*, 1955, č. 1.) Autor se zde nezabývá Chelčickým po prvé. Jeho studie navazuje v podstatě na jeho starší práci *Politické názory Petra Chelčického*, Praha 1948, avšak nejde snad jen o nové, doplněné a přepracované vydání dřívějšího díla. Sice v řadě míst sáhá přímo k textu předcházející práce a přijímá některé odstavce buď doslovně, nebo jen s malým pozměněním, nerozšiřuje ani ve větším množství pramenný materiál, avšak tentokrát řeší problémy mnohdy s jiných hledisek, klade si nové a dosud téměř neřešené otázky, takže jde i zde ve značné míře o dílo původní.

Práce poněkud trpí přemírou citátů v textu, někdy dokonce velmi dlouhých. Autor přepisuje celé odstavce z literatury i tam, kde by stačil stručný výklad nebo odkaz (na př. při převzetí dlouhého citátu z Německé selské války na str. 6, kde jde o hodnocení Engelsovo obecně známé, nebo nechává-li v závěru práce opětovně hovořit práce Mackovy). Rovněž množství citátů ze spisů Chelčického, jimiž je celý text naplněn, vadí spádnosti slohu. Ve vědecké práci historické je nesporně působivým prostředkem stylistickým, jestliže se v samém textu objeví zvláště vybraná, přiléhavá a typická místa přímo z pramenů, avšak přílišné užití tohoto prostředku rozrušuje souvislost výkladu a jeho účín je tím právě opačný.

Radim Foustka sleduje Chelčického nauky o státu a právu v celé šíři jeho literárního odkazu. Rozčleňuje systematicky jeho názory na feudální společnost vůbec, na církev, stát a právo, rozebírá je na základě obecných poznatků o složení feudální společnosti v 15. století a ukazuje, ke kterým cílům se učení Chelčického zaměřovalo a kterými prostředky se mělo podle něho k jejich dosažení postupovat. V tomto správném přístupu k látce je mezerou, že autor nevěnuje dostatečnou pozornost časovému sledu vzniku Chelčického děl a nekonfrontuje je vzájemně s ohledem na dobu jejich vytvoření, aby tím precízněji mohl určit historickou podmíněnost vývoje jeho názorů.

V práci dřívější podléhal Foustka mnohde ještě názorům starší literatury, které místy přejímal a opíral o ně své výklady. Nyní již postoupil dále; jeho výklad je opřen především o studium pramenů a z textu mizí odvolání na Pekaře a Chaloupeckého vyskytující se dříve. Avšak to je na druhé straně nedostatkem, neboť se měl ve větší míře s těmito názory vyrovnat, kriticky posoudit jejich správnost a ukázat jejich závady a tendenci politickou. Nepodstatný vzrůst rozsahu dílka by tak byl vyvážen jeho širší použitelností i jako kritické základny pro posuzování literatury o Chelčickém.

Významným přínosem Foustkovy práce je pokus o třídní zařazení Chelčického. Až dosud považovala literatura téměř vesměs Chelčického za osamělého myslitele, který sice rozeznal zlo, ale trpně jen k němu přihlížel; za jedince izolovaného od

ostatní společnosti, který stál mimo všechny soupeřící strany. Dokonce se tento názor opakuje i v nejnovějším díle historiografie marxistické, v Mackově hodnocení Chelčického ve spisu *Tábor v husitském revolučním hnutí II*, Praha 1955, str. 170 až 174. Foustka se pokusil rozeznat, kterou třídu nebo vrstvu tehdejší společnosti Chelčický reprezentoval, koho byl mluvčím, komu byly vlastní názory Chelčickým hlásané. Nastoupil tak samostatně a cílevědomě cestu, na kterou ukázal nejdříve A. St. Mágr v článku *Marxistické poznámky k Chelčickému*, Jihočeský sborník historický 19 (1950), str. 75: »Chelčický již nebude při vší své nepopíratelné svěráznosti zdánlivě izolovaným zjevem a jeho ideologii bude lze vyložit a posuzovat především z myšlenkových proudů, v nichž se odrážely společenské poměry jeho vrstvy v době husitské revoluce.« Foustka odpovídá na otázku po společenském zařazení Chelčického (str. 65) tak, že »...Chelčický byl mluvčím té části venkovského obyvatelstva, které svým společenským postavením bylo nejbližší měšťanstvu — totiž majetných sedláků«. Pro budoucno nelze sice vyloučit odchylná mínění o tomto hodnocení, avšak nesporným zůstává správný methodický přístup k řešení otázky, jak jej naznačil shodným způsobem i Mágr v cit. článku, str. 78: »Buď tomu jak buď, jisté je, že nové bádání o Chelčickém bude muset především vyzkoumat v díle Chelčického prvky, které jsou podmíněny jeho třídní příslušností...« Bylo by snad v tomto směru prospělo i pokusit se znovu o rozřešení záhady osoby Chelčického a vyrovnat se zejména s míněním F. M. Bartoše, Kdo byl Petr Chelčický, JHS 15 (1946), str. 1, avšak toto určování, ostatně povahy výlučně historické, by bylo přesáhlo rámec autorova úkolu.

Methodické závěry plynoucí z práce Foustkovy mají ovšem platnost daleko obecnější než pouhého společenského zařazení Chelčického, třebaš byl sebevýznamnějším ideologem své doby a své třídy. Stejnou methodou bude třeba přistupovat ke každému význačnějšímu mysliteli v dějinách politických nauk; vždy bude napříště nutno hledat společenské síly, které jeho názory podmínily, a bude třeba vždy zavrhnout jakékoli pokusy pokládat někoho za osobnost izolovanou od politických zápasů své doby. V této methodické obecnosti lze jistě spatřovat značný klad Foustkovy práce.

Lze snad vyslovit naději, že dílko o Chelčickém nebylo pouhým autorovým exkursem do dějin politických nauk, že se Radim Foustka sám znovu v budoucnu k podobné látce vrátí a že jeho příkladu budou následovat i jiní pracovníci theorie státu a práva. Takové práce by byly podnětným povzbuzením pro právní historii i pro samu theorii státu a práva, jejíž neodmyslitelnou podmínkou je plné historické pochopení veškerého politického dění.

Jiří Kejř